

ZOOMORPHIC SYMBOLS IN THE NOVEL "FRICA" BY NICOLAE BREBAN

Cristina-Monica Neagoe

PhD Student, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: The goal of the present paper is to deeply explore the ancient and propensity field of the zoomorphic theme, in the contemporary writer Nicolae Breban's creative universe, having in view his last novel, "Frica" ("Fear"). On the one hand, the symbiosis human-animal highlights the metamorphosis of the characters, brutalized, because of the fear and the will of power, settled in their sick consciences. On the other hand, the same mirror, which reflects the soul's abyss, reveals the zoological brushes, through which the puppets, hunters and resigned victims, bear with the tragic caricature process of the world, as a result of the actions of a worm-eaten political and social system, which infects not only the author, and, through him, the character, but also the reader.

Keywords: the symbiosis human-animal, symbol, abyssal prose, dehumanized character, malefic universe

Romanul *Frica* (2015) reiterează o veche și predilectă temă brebaniană, e vorba despre simbioza om-animal, surprinsă încă din *În absența stăpânilor*¹ (1966), perfecționată cu *Animale bolnave*² și integrată în restul volumelor. Aceasta se aseamănă, în peisaj literar străin, cu opul distopic orwellian, cu proza scurtă kafkiană, iar pe meleaguri românești, cu scrierea alegorică a cărturarului moldovean, cu povestirile voiculesciene, precum și cu volume ale unor romancieri din anii 1970-1990. Astfel, în *Ferma animalelor*, la adăpostul fabulei, George Orwell, subtil și comic, dezvăluie dure adevăruri universale. Înmânează porcilor „umanizați” instaurarea totalitarismului, prin propagandă, utopia solidarității, epurare, poliție secretă, teroare. Inedita nuvelă a germanului Franz Kafka, *Metamorfoza*, frapează prin tragica aventură a omului-gânganie, parabolă generatoare de multiple interpretări, pornind de la dezintegrarea relațiilor umane, continuând cu portretul eroului-

¹ De exemplu, în primul capitol, înregistrăm bătrânii ca animale de pradă pândindu-și victimele. *Simbioza aceasta dezolantă între [cuplul Constantinescu] un trup masiv, jumătate inert, și o insectă agresivă, feroce, care-i dă târcoale nervoasă, păzindu-l ca pe o pradă așteptată multă vreme și cuvenită, o sugerează doamna Imandi comentând niște tablouri pictate de o cunoscută. Sunt pânze cu animale dezarmate, viței, cerbi, mânji, surprinși în peisaje trandafirii și în atitudini resemnate care cheamă parcă iminentul atacator.* (Ovid. S. Crohmălniceanu, *Contrariantul N. Breban, în Pâinea noastră cea de toate zilele*, Cartea Românească, 1981, pag. 186).

² Luând în considerare motoul din Nietzsche, de la începutul cărții, personajele, naturi mărginite, implicate în experiențe de viață (i)mediată au revelația voinței lacome de putere care le preschimbă în animale bolnave. *Ciudățenia aceasta a personajelor are ceva caricatural. De aceea, romanul seamănă cu un imens panopticum în care, în locul borcanelor cu fetuși diformi, sunt expuse mostre de psihologii aberante. Scriitorul a intenționat probabil să ia titlul în accepția de „animale cu ceva nefiresc, cu conștiință”, dar pe parcurs a fost tentat să descrie cazuri patologice, ca și cum romanul s-ar fi numit „Oameni bolnavi” (conștiințe bolnave).* (Alex Ștefănescu, „Misterul” personajelor lui Nicolae Breban, în *Preludiu*, Cartea Românească, 1977, pag. 193).

victimă, cu cotropirea logicului de absurd și altele. În peisaj autohton, ornamentele baroce din *Istoria ieroglifică* acoperă fapte politico-sociale și idei filozofice de mare preț, aduse la lumină de contemporanii deghizați în animale. Dimitrie Cantemir face aceste asocieri prin prisma unor parități comportamentale sau nominale, exemple savuroase în acest sens fiind Corbul-Constantin Brâncoveanu, Struțocămila-domn al Moldovei, Inorogul-autorul însuși, Împărăția Peștilor-Împeriul Otoman. Înaintând pe firul istoriei literare, Vasile Voiculescu surprinde prin inserarea fantasticului în realitate, explicitare a incompatibilității dintre două mentalități diferite, cea a mitului din satul ancestral și cea a lumii contemporane, conflict soluționat simbolic prin apusul eresurilor, arhaicului. Figuri emblematice ale acestui fabulos univers în colaps sunt omul-urs (*Ultimul berevoi*), omul-pește (*Loștrița*), omul-șarpe (*Șarpele Aliodor*). Alt român din scriitura căruia ricoșează lumea de animale bolnave este D. R. Popescu. Personajele *Vânătorii regală* trăiesc, în plină zi, coșmarul, fundătura stalinistă, au nervii schilodiți, încât coboară pe scara zoologicului. La antipodul acestei declasări a speciei umane este propunerea lui Ion Băieșu, *Balanța*. Îndrăgostiții Nela – Mitică, spirite rebele, inteligente și umoristice, trebuie să facă față mizeriei existențiale, să privească dincolo de monștri ieșiți din abrutizata și contagioasa mașinărie politică a deceniului opt. Când goi actorii de pe scena regizorului Nicolae Breban se oglindesc, spectrul revarsă personalitatea și caracterul lor în costume animaliere, purtate cu dezinvoltură: curtezanul-molie, femeia-pisică/oaie (*Bunavestire*), bărbatul-pește (*Pândă și seducție*), eunucul-șoricel (*Ziua și noaptea*). În sens totemic, figuranții, însetați de a ieși din limitele condiției umane date, înveșmântați cu însemne ale originii, sunt devorați chiar de ideal, de propriul dublu animal. Așa, între designer-manechin-veșmânt se naște dramatica simbioză. Pactul amintește de mitul faustian al lui Goethe.

Mai jos voi argumenta această apropiere interregnuri prin inventarierea unor cazuri și a unor episoade narrative sugestive ipotezei, având ca spațiu de documentare cel din urmă op semnat de Nicolae Breban, romanul *Frica*. Cu această ocazie se reafirmă interesul autorului de a se apleca asupra universului animalier pentru a investiga abisuri sufletești.

Astfel, iarna, când Luca, venit să reclame notele calomniatoare, bate cu piciorul, aidoma miliției, în ușa casei lui don Pedro, gazda deschide cu Cârliionț alături. Fiorese, gripat, citește ziarul și bea ceai, la căldura focului, cu **pisica** în brațe. Spre deosebire de cotoi, Don Juan al cartierului, în relația cu femeile, Petre e curtat de Viorica, patroana barului, care-l vrea de bărbat. Se știe că felina e inteligentă, la fel îngrijitorul ei, absolvent de Conservator,

vorbitor de limbi străine, inginer constructor, contabil. Aprig vânător de șoareci și cârțițe³, motanul negru, uriaș e oglinda în regn animal a stăpânului Aron, informator, ce pândește fiecare vorbă și mișcare a lui Horațiu, Flori, Eliza, Claudiu, oamenilor de la Bazar. Cu o atitudine deopotrivă blândă și ascunsă, pufoșenia rămâne fals animal domestic, viclean, ager. Nici răutatea cumulată în Petre nu se îmblânzește, ba voința răzbunării se acutizează. Se prefacă să se îmbuna odată cu slujba de grădinar, primită prin intervenția fostei sale căpetenii, cu sincera prietenie oferită de doamna Polihroniade, cu aprecierea tânărului ziarist, cu glumele de la birt. Pisica neagră e socotită a avea puteri magice, iar de aici până la a o considera totem al oamenilor⁴ e doar un pas. Nu întâmplător Bejan e fascinat de acest oaspete intrigant cunoscut în casa Elizei, e hipnotizat tocmai de niște calități pe care le intuiește în persoana celuilalt, capacități pe care el, bietul, nu le posedă, dar le râvnește: inteligența, formidabila deschidere pentru ceilalți, generozitatea, vitalitatea. Majoritatea culturilor cred că mâța neagră e mâna dreaptă a vrăjitoarelor, făptură nocturnă, malefică, aducătoare de ghinion. Tocmai, fatalitatea face să se unească drumul lui Petre cu cel al lui Luca, aceeași neșansă e vinovată pentru încrederea acordată unul altuia⁵, și, mai mult, fetele conjuncturii îl trimit în noapte pe Fiorese ca ochiul vigilent al lui Bejan⁶ să scoată la lumină foile păcătoase. Știind că în psihologia abisală pisica e simbolul libertății⁷, alegerea animalului domestic e justificată, Petre reușind să fie eliberat din închisoare, e drept, sub jurământul colaborării. Tot psihologic, cel ce mângâie blana se calmează, teorie infirmată de prezentul caz, unde mai vechiul legionar se inflamează la auzul motivului călcării. În popor se bănuiește că pisica are virtuțile unui medic. Simțind stăpânul în suferință fizică, se pune pe locul cu pricina și alină durerea. Cârliionț anticipează sângerarea pântecului.

Prins în corzi, ca la box, jucătorul atacă, expulzează opinia reală despre inoportunul și excesiv de băgăciosul musafir: *coropișniță* (s.n.) *socială, puturoșenie mică, lipitoare* (s.n.) *unsuroasă, care pute a pișat*⁸, îi trage două palme și un șut în șold. Experimentatul Peter recurge la șirul de nevertebrate pentru a reliefa inferioritatea interlocutorului, bănuț/voit cu

³ Datorită talentului de vânător, pisica e însoțitoarea zeiței romane Diana (Hans Biedermann, *Dicționar de simboluri*, vol. I-II, traducere din limba germană de Dana Petrace, colecția *Orizont enciclopedic*, editura *Saeculum*, București, 2002, pag. 343-344).

⁴ În Egiptul antic, pisica e venerată ca ocrotitoare a omului, prin chipul zeiței Bastet (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I-III/A-D, E-O, P-Z, traducerea a fost făcută după ediția din 1969 - Robert Laffont, S. A., Paris - revăzută și adăugită, apărută în colecția *Bouquins, Aramis*, București, [1993], pag. 99-101)

⁵ Flori îi semnaleză lui Horațiu eroarea de perspectivă vizavi de Petre.

⁶ Traducere de atribute.

⁷ Biedermann, *op. cit.*, pag. 343-344

⁸ Nicolae Breban, *Frica*, Tracus Arte, București, 2018, pag. 318

pantalonii uzi de frică. Insectă dăunătoare, ce mănâncă plante tinere, săpând galerii în imediata apropiere a rădăcinilor lor, coropișnița trimite aici tocmai la curiozitatea nestăvilită a jurnalistului de a sonda după părțile urâte ale trecutului celui care-l îmbie cu vin fiert și grog. După îndepărtarea de primul maestru, Luca descoperă succesorul în persoana lui don Fiorese, de care se agață și din care se hrănește ca o lipitoare⁹ până la macabra descoperire. Habitudinea animalului de a se alimenta cu sânge are pentru oameni rol terapeutic, de aceea acum viermele e justițiar, sentința-i capitală, întrerupând pisicii șirul celor nouă vieți¹⁰.

Pe fir intră Flori Atanasie. Bând votcă și trăgând din țigară, aparent temperata complice citește niscaiva pagini din dosar, identifică autorul cu un gunoi, cu un **șobolan**, de aceea se însărcinează cu distrugerea mapei și spălarea crimei politice săvârșite de HLB. Șobolanul are simbolică preponderent negativă. Fața malefică e a animalului htonian, asociat șarpelui și cârțiței, responsabil de răspândirea ciumei¹¹, cu reputația de a fi aliat al Satanei și în slujba vrăjitoarelor. Generic, sumedenie de fărădelegi sunt comise la adăpostul tănuțului crepuscul. Aceeași mască a întunericului e de suprapus peste vindicativul Petre, aprig sfredelitor de mostre încriminatoare, unele prefabricate, ca dovadă a minții febrile. A se interpreta prolificitatea șobolanului ca direct proporțională cu mitomania fostului legionar, actualmente soldat înregimentat în tabăra antagoniștilor, sub steagul ciumei roșii. Un vechi proverb spune că șobolanii părăsesc vasul care se scufundă, adică doar cei slabi fug, un căpitan adevărat nu-și abandonează corabia. Dacă orezul adus de șobolan¹² e aliment de bază pentru chinezi, notele informative sunt pâinea pe care și-o câștigă pentru a-și asigura libertatea zilei de mâine. Vrăjii iau târziu cunoștință de toată această spoială, de contrastul dintre aparență și esență, dintre ceea ce arată și ceea ce gândește acest nesătul, perpetuu ronțăitor de ură. Oamenii de la țară pun în aplicare și acum două metode de a prinde dăunătoarele rozătoare. Fie leagă de coada unui șobolan foc, iar acesta fuge în gaura lui, unde îi afumă pe ceilalți, care se asfixiază sau ies la suprafață, fie se mulțumesc să otrăvească un șobolan pentru ca el să se reîntoarcă în cuibul lui și să îi contamineze pe locatari. După același raționament mai vede lumina zilei și discreditatul Petre. La desființarea mișcării legionare, cade în mâna comuniștilor, care îl cooptează, ca infiltrat, în rândul confrăților.

⁹ Lipitoarea e animal *geofor* sau *cosmofor*, adică simbolizează elementele primordiale din care se compune universul (Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 225).

¹⁰ Egiptenii, observând că pisicile supraviețuiau chiar dacă se prăbușeau de la înălțimi, le considerau ființe sacre, de aici convingerea că ele au nouă vieți.

¹¹ În *Iliada*, Apollo e evocat sub un nume derivat din șobolan, deoarece se spune că zeul răspândește ciurma și totodată apără recoltele de rozătoare (*Ibidem*, pag. 318-319).

¹² În sudul Chinei șobolanului i se atribuie rolul de erou civilizator care a adus omenirii orezul (Biedermann, *op. cit.*, pag. 437-439).

Eliberat va fi mereu un trădător, atât pentru vechii prieteni cât și pentru noile rubedenii, care în veci îl vor considera un paria, nicidecum un comunist veritabil, unul de-al lor, indiferent de câți amici va turna. Moartea lui anunță o altă moarte, cea a neobositei activiste Fărcașiu.

Nesperatul ajutor, apoi că Atanasie nu-i divulgă secretul, că nu-l caută pentru a-i cere vreun favor¹³, ba chiar că-l ignoră, îl fac pe Luca să se simtă dator vândut, neputincios și timorat. Se ipostaziază: *Sunt un simplu animal, un fel de capră* (s.n.), *ținută legată cu o funie destul de scurtă de un țăruș, undeva... undeva într-o curte dosnică a cuiva care, ce mai, ceasuri și zile întregi poate uita de existența sa. Și dacă în preocuparea sau aviditatea ei de a paște sau din simplă prostie se mișcă, această capră-om se înfășoară și mai strâns în jurul țărușului de lemn și ajunge să rămâie, astfel, fixată și neputincioasă pentru mult timp*¹⁴. E interesant cum bărbatul Bejan nu se identifică în mascul, țapul fiind considerat întruchiparea senzualității, vitalității, dar cu o simbolistică negativă¹⁵. Alegerea nu mai pare inedită dacă ne aducem aminte că el se vede bărbat neterminat. Oricum, nici din atributele solemne ale caprei nu-s de găsit¹⁶. Aici, elementul zoomorf face trimitere la spontaneitate, sprinteneală, libertate îngărdite. Individul se simte legat de un punct fix de care nu se poate îndepărta prea mult, dacă se zbate prea tare, lungimea funiei se scurtează, deci adio spațiu de manevră atâta timp cât tipa îi știe secretul. Astfel, rămâne la cheremul capriciilor ei.

Încă o pecete a excesului de sinceritate și amicitie pus pe umerii *micului asin* (s.n.) „de comandă”¹⁷, cum o botează Horațiu¹⁸ pe Flori pentru serviciile pe care i le face profesorului Nistor și doamnei Elvire Lucia¹⁹, este spovedania preocupării nocturne – caietele cu însemnări, cărora le spune „*câinii* (s.n.) *mei*”, dar care... nu latră!²⁰ Asinul, animal

¹³ Cu toate că acțiunea romanului nu specifică, se poate bănui că absolventa obține catedra universitară prin intervenția agreatului de partid, Bejan, că doar o mână spală pe alta. În aceste vremuri tulburi nu oricine și oricum ajunge pe asemenea posturi, iar cei care se instalează în călduțele fotoliilor trebuie să se îndatoreze conducerii. Copil de legionar mort, iubita condamnatului Nistor e reținută în mediul academic pentru a fi mai ușor de supravegheat, de mituit. Flori se dovedește o trestie în bătaia vântului, deși cu idei antirevoluționare, se pliază pe crezul celui avantajat de vremuri (Blaise Pascal: omul este o trestie cugetătoare).

¹⁴ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 336

¹⁵ Biedermann, *op. cit.*, pag. 67.

¹⁶ Capra e cumpătată, modestă. În reprezentările creștine ea apare în scena nașterii lui Iisus, ca o creatură tăcută, ce ascultă cu evlavie. Privirea ei ageră e aluzie la Domnul atoatevăzător. Din costumul Atenei face parte o piele de capră (*Ibidem*). Expresia *cornul abundenței* a rămas ca simbol al belșugului. Abundența (lat. *Ops*), divinitate alegorică din mitologia romană, era personificată de o femeie tânără și frumoasă. A fost identificată cu Amaltheea, din mitologia greacă, capra care l-a alăptat pe Zeus-copil, în insula Creta, și al cărei corn, rupt din joacă, a fost umplut cu toate bunătățile dorite de nimfele care l-au crescut: cornul avea darul să ofere posesorului orice lucru și-ar fi dorit acesta și să se umple la loc. Grecii și, mai târziu, romanii își pictau sau sculptau uneori pe un perete al casei acest simbol, socotindu-l aducător de noroc.

¹⁷ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 382

¹⁸ Față de *Hamletul* lui Shakespeare, aici rolurile sunt inversate, principiul rațional este femeia, nu Horațiu.

¹⁹ Eliza Polihroniade (*Ibidem*, pag. 380)

²⁰ *Ibidem*, pag. 419

domestic de povară și tracțiune, e supranumit „calul săracilor” deoarece e mai mic, mai puțin inteligent și pretențios decât acesta din urmă. Forma asină e utilizată pentru a desemna măgărița. Din acest punct de vedere, asocierea femeie-asin s-ar datora credulității tinerei, ce nu așteaptă nimic ori mai nimic contravaloare a serviciilor făcute. Pe de altă parte, în Vechiul Testament o avem pe înțeleapta asină a lui Varlaam, în Noul Testament pe măgarul care suflă cald spre ieslea Mântuitorului²¹, precum și pe măgărița pe spatele căreia Iisus intră în Ierusalim. Dacă în Biblie se vorbește laudativ despre asin și măgăriță, prototipul umilinței, smereniei și blândeții poate fi identificat și în comportamentul lui Semi, în relație cu iubitul și gazda. Comparația jurnalistului are iz batjocoritor, la fel cum în fabule măgarul e ridiculizat, asociat ignoranței, prostiei, neștiinței, trândăviei și încăpățânării. Nu se poate discuta de studenta la două-trei facultăți ca de o redusă mintal sau de o leneșă, dar sunt suficiente motive pentru a o numi încăpățânată. Ca un catâr, fata e îndărătnică, persistă în preajma burghezei și în compania refractarului Ion. Livrescul²² e de identificat în măgarul care duce tainele (Aristofan, *Broaștele*). Ideea că în India dobitocul e călărit doar de divinitățile funeste²³, e anticipare a sfârșitului doamnei Polihroniade și a ilustrului Nistor, ambii exterminați în închisori comuniste. Extinzând analogia, calul-Flori e întruchiparea forței, iuțelii, vitalității (nu se înfioară, ba chiar se descotorosește cu dezinvoltură atât de dosarul cât și de cadavrul lui Fiorese), are rol apotropaic²⁴ (apără de nenorociri casa Polihroniade), în basme e ființă magică (dă sfaturi înțelepte lui Horațiu și Ion).

Datorită cunoașterii vieții omenești, câinele apare ca erou civilizator²⁵, titlu care i se poate atribui și jurnalului, semnat HLB, modelator de gânduri și acțiuni. Maculatorul, precum fidelul necuvântător, e călăuză a omului. Dacă patrupedul e mesager grăbit să ajungă la cer pentru a duce rugăciunile oamenilor²⁶, caietul e confident fără de glas. Animalul figurează, în mitologia greacă, printre atributele lui Asclepios²⁷, adeverind virtuțile medicinale ale blocnotesului. Câinele Cerber, supus lui Hades, păzește porțile Infernului. Agenda ține sub lacăt tainele patronului, transformat în individ cu evoluție oarecum malefică, în stare de a ucide pentru a îndeplini un act justițiar. În paginile sale până și dușmanul interior, propria conștiință, e nimicit. Specie a genului autobiografic, jurnalul e ansamblu de însemnări zilnice

²¹ Tot un măgar purta cușorul ce servise de leagăn lui Dionysos (Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 279-281).

²² Apuleius, *Măgarul de aur sau Metamorfozele*

²³ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 279-281

²⁴ Biedermann, *op. cit.*, pag. 65-66

²⁵ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 326-333

²⁶ *Ibidem*

²⁷ *Ibidem*

despre evenimente legate de viața celui ce-l redactează, constituind o modalitate de eliberare psihică, prin transpunerea pe hârtie a unor sentimente, stări. Având ca imperative sinceritatea și subiectivismul, el devine locul în care autorul își descătușează gândurile, unde se dezgolește pe de-a-ntregul, unde sunt consemnate sensibilitatea, febrilitatea, imaginile care-l invadează. Resort intim, caietul întruchipează nevoia lui Horațiu de a furniza amănunte din trăirile personale, de a împărtăși cuiva zbuciumul interior, prioritățile cugetului, profunzimea minții. În această activitate găsește refugiu, iar povara cu care se încarcă pe parcursul zilei este deșertată pe pagina goală, care suportă orice și oricât. Astfel de consemnări își găsesc utilitatea întrucât conturează ideile mai bine și necesită coerență sporită față de exprimarea în viu grai. Semnatarul dezvoltă atât reflexe condiționate pentru scriere, fiindcă inspirația vine la ora fixă, pe ascuns, în pod, noaptea, cât și talent scriptural, deoarece, involuntar, ajunge autobiograf, nu neapărat judecător al celor din jur, așa cum visează din adolescență, cât al lui, personal. O altă trăsătură, ținerea unui jurnal capătă valoare în timp. E reper în observarea evoluției mentalității lui Luca, sursă de comparații între ieri și azi, canal de reconectare, de rememorare. Scriitorul, trecut în postura de lector, cu acces la aceste pagini confesive, identifică piste pentru a înțelege mai bine faptele sale. La rândul lui, cititorul, abil, înregistrează punctul de plecare al frământărilor și forma pe care o ia acțiunea concretă a lui Bejan. Maculatorul ca document, ca fișă medicală, ca electrocardiogramă prezintă sușurile și coborârile sinelui. În vremuri primejdioase, cum parcurge HLB, jurnalul e considerat literatură de sertar, secretă, blamată, simbol al revoluția conștiinței, al valului de teamă, care animă lumea comunistă. Notele sunt tratate ca pe ceva extrem de personal, doar Flori știe de ele, însă nu le vede și doar soția află de unul, dar pe care nu-i curioasă să-l citească. Până la urmă, jurnalul rezolvă o criză de comunicare. Există numai comunicare pe verticală, adică a lui cu el însuși, comunicarea pe orizontală, a lui cu alții, e scurtcircuitată, nu-și confirmă intuițiile cu alții.

Semi, prin talentul pe care-l are la desenat portrete și animale, care aduceau cu unii oameni politici, vede ceea ce-i orbește iubitul. De altfel, Ligia vrea să o înlăture de lângă Nistor deoarece îi insuflă idei împotriva dogmei stalinist-comuniste. Emula, autoproclamată *viperă* (s.n.) *contra-revoluționară*²⁸, îl înțeapă cu venin, avertizându-l că libertatea de care se bucură, impusă de partid, e o înscenare, că este dat exemplu ca apoi să fie sacrificat, aruncat maselor însetate de sânge. Nu trece mult și Ion se simte *animal hăituit, pe care oricine îl*

²⁸ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 451

poate omori, fără a suferi niciun fel de pedeapsă.²⁹ Încolțit, studiul său despre „animalele minuscule”³⁰ rămâne un proiect tabu, ca multe altele din deceniile cinci-șase. Horațiu pune aberațiile fostului magistru despre revelația noului Zeu pe seama bolii psihice și morale, pe seama vinului. Luăm act de un fel de paricid spiritual – ucenicul se răscoală împotriva maestrului. Cum să elaborezi o teorie a neînțelegerii când atributul uman e tocmai puterea lui de a domina lumea, inclusiv pe sine, prin logică, prin demersuri deductive, că doar tocmai prin genialitatea lor primatele au evoluat până la stadiul de om?!

Tematica eroului-victimă e abordată editorial. Luca scrie că „Revoluția noastră” are nevoie de victime, dușmani, contra-revoluționari, fiare, **năpârci** (s.n.), jigodii umane, (...) din aceștia se îngrașă abia frumosul, sclipitorul noroi al mișcării³¹. Observăm partidul ca stomac nesătul, vorace, are mereu nevoie de ofrande, jertfe, circ. Prin stilul gol, „fasonat” chiar de „viermele (s.n.) social”, înțelege „a apăra” marele și uriașul, atotputernicul și barbarul sistem, de... el însuși³². Adică a se angaja cu limbuție fără conținut. E de punctat leitmotivul celui mic apărător al celui mare. Cum în evoluția biologică viermele marchează etapa premergătoare putreziciunii, aici are loc disoluția limbajului și principalei lui funcții, aceea de comunicare. De asemenea, viermele apare în legende ca simbolul tranziției, de la pământ la lumină, de la moarte la viață, de la starea larvară la zborul spiritual, aidoma traiectului redactorului, de la insignifiant la mâna dreaptă a Tovarășei Catrina. Mai mult, în vis, viermii sunt interpretați ca imagini de intruși nedoriți³³, așa cum și cuvântările lui Bejan se adresează unui cerc de auditori, refractar la prospături umane, inteligente.

Alianța dintre bărbatul-**păduche** și femeia-**cobra** evocă mai vechiul pact dintre Faust și Mefisto. Leit Gregor Samsa, HLB trece printr-o serie de metamorfozări în relația cu Ligia Catrina Fărcașiu. De la trist **pelican** (s.n.)³⁴, când stă cu călcâiul *preotesei politicului* în gură, la **gândac** (s.n.) *respectuos*³⁵, când salivează doar pe mâinile și picioarele stăpânei, până la **șoricel** de birou, **cârțiță** harnică și **câine**, toate semne de recunoștință, adulație și servitute imbecilă, augmentată la nivel de cult. Atât cobra cât și pelicanul țin de mediul acvatic, tentativă de echilibrare a handicapului social dintre Bejan și Fărcașiu. Tată a două fete ie

²⁹ *Ibidem*, pag. 633

³⁰ *Ibidem*, pag. 519

³¹ *Ibidem*, pag. 365

³² *Ibidem*, pag. 461

³³ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 448-449

³⁴ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 81

³⁵ *Ibidem*, pag. 83

chipul păsării, simbol al dragostei părintești gata de sacrificii³⁶. În repertoriul imaginativ al scriitorului *Demonilor mărunți*, până și scarabeul e reciclat și reabilitat estetic, printr-un oximoron. Simbol ciclic, gândacul renaște din propria descompunere, la fel cum și Luca se sinucide moral pentru a învia politic, având model pe înaintașul Traian Liviu Grobei, din romanul *Bunavestire*. Scârbosul și înfricoșătorul gândac e dovada gradului de monstrozitate până la care omul se poate umili pentru a-și etala adorația jucată, precum și a disperării cu care femeia acceptă să-și înfrâneze boala preponderent psihică a erotismului și ardoarea revoluționară. Zeul vindecării, Asclepios, ar fi la origine cârțiță³⁷, animal htonian, orb, ce sapă galerii subterane, după modelul labirintului, mușuroiul fiindu-i locuință și mormânt. Bejan, halucinat de puterea înrolării superioarei, stă până târziu în noapte, aplecat pe masa de lucru din casa acesteia, descifrează tabele, traduce ziare rusești, diagnostichează puncte forte din învățăturile marxist-leniniste, pe care apoi le prescrie activistei în discursuri. Analogia HLB-câine are varii chei de interpretare. Aviditatea și lăcomia mamiferului sunt preluate de omul însetat de putere, preschimbat în demonicul însoțitor al vrăjitoarei³⁸, pe care Ligia îl dresează pentru luptă și vânătoare. Inocentul crede că dacă linge recunoscător, ca un câine, mâinile stăpânei, e suficient, deoarece nu se ridică la nivelul dublului său animal, să fie o emblemă a forței sexuale³⁹. Totuși, răbdător, vigilent și inteligent, izbutește să fure meserie de la mașteră. Patruredul, întruchipare a furiei nestăpânite, își arată colții, strangulând beregata celei ce l-a otrăvit ideologic. Cei născuți sub acest semn se spune că ar fi predestinați să stăpânească⁴⁰.

Fără bărbat de peste un deceniu, femeia are poftă sexuale, pe care și le cenzurează din nevoia de a se simți mai mult venerată, decât fecundată. Altădată, *Femeia asta era ca un vas, un vas de lungă și grea croazieră, făcut pentru furtuni înalte și vânturi iuți, potrivnice. A sta chiar și întins lângă trupul ei lung, puternic, era ca și cum ai înota contra curentului.*⁴¹ Analiza acestui paragraf vine la pachet cu simbolistica acvatică a șarpelui. Așa cum șerpii de casă sunt hrăniți cu lapte, tovarășa Fărcașiu e favorizată de Comitetul Central. Precum o adevărată reptilă, ce se regenerează prin năpârlire, Ligia se alimentează cu ura sădită de partid. În limbaj popular, omul cu două fețe are inimă de șarpe, fapt justificat de viclenia mutare a activistei, când promite protecție pentru Nistor. Întruchiparea Satanei, ucide prin

³⁶ Biedermann, *op. cit.*, pag. 325

³⁷ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 335-336

³⁸ Biedermann, *op. cit.*, pag. 76-78

³⁹ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 326-333

⁴⁰ Biedermann, *op. cit.*, pag. 76-78

⁴¹ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 498

cuvântu-i veninos, de aceea animalului ce stârpește cobra îi revine rolul de purtător de simboluri pozitive. Fobia vizavi de șerpi e interpretată de psihanalisti ca teamă față de un simbol falic⁴². Tocmai din neajunsul bărbăției, Luca face din Catrina stăpână. Redobândește forța masculină, când o apucă pe Ligia de părul slobozit din coadă, pe care i-l înfășoară în jurul gâtului până la ultima suflare. Cursul sinuos⁴³, de la slugă la mâna dreaptă și călău, e încoronat de metamorfozarea în cobră regală⁴⁴ ori în simbol al zeului tămăduitor. Cheia umoristică ar putea veni din expresia „a hrăni un șarpe la sân”, ce sugerează ajutorul acordat cu bunăvoință unui om nerecunoscător.

Un alt personaj-animal este chițibușarul Iclozan, numit omul-**arici** pentru flerul de a caracteriza acid oamenii și de a le spune verde în față păreri deranjante. Ca născocitor al focului⁴⁵, ariciul e inteligent, așa cum se arată și dublura umană. Nelu e printre primii care miroase șoricelul, care sesizează caracterul șovăielnic al lui Horațiu, de a evita să devină membru al Partidului Muncitoresc Român, motivând că nu-i carierist. Critica trebuie interpretată pozitiv. De fapt, Hrisanti militează pentru înrolarea acestui element cu potențial în rândurile revoluției stalinist-comuniste, așa cum și el a dat curs datoriei civice de reconstrucție a patriei. Înregistrăm aici calitatea animalului de sfătuitor al oamenilor și de erou civilizator⁴⁶. În altă parte, surprindem usturimea pe care o provoacă țepii lui, sarcasticul gazetar adresându-i-se colegului de redacție *tu ești făcut pentru un rol secund, dar, ține cont, în istorie astfel de secunzi au făcut ei înșiși istorie*⁴⁷, aluzie la cuplul Horațiu - Hamlet (Fărcașiu) și la acele sale pașnice. Interesant, iconografia medievală a făcut din echinoderm simbol al zgârceniei și lăcomiei, din pricina obiceiului de a se rostogoli pe smochine, mere, struguri și de a se ascunde, cu ele înfipte în țepi, într-o scorbură, pentru a-și aduna bogățiile și a-și hrăni puii⁴⁸. Nici Iclozan nu se mulțumește cu funcția de inginer în energie și transmisiuni, caută afirmarea politică.

Așadar, inserția zoologicului dovedește o dublă funcționalitate în proza abisală a lui Nicolae Breban, *Frica*. Prima trimite la tipologii de personaje dezumanizate, cu caractere deformate sub auspiciile fluxului psihologic și ale vremurilor malefice pe care le parcurg, fiindcă doar eroismul fără de glorie se mai potrivește universului tragic-carnavalesc. A doua

⁴² Biedermann, *op. cit.*, pag. 432-436

⁴³ Pe hărțile geografice, cursul sinuos al râului e reprezentat de o linie șerpuită, ca un șarpe.

⁴⁴ Cobra se hrănește cu șerpi mai mici.

⁴⁵ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 140

⁴⁶ Ariciului i se atribuie inventarea agriculturii (*Ibidem*).

⁴⁷ Nicolae Breban, *op. cit.*, pag. 38

⁴⁸ Chevalier, Gheerbrant, *op. cit.*, pag. 140

reflectă fantoșa aterizată într-o lume, ea însăși supusă metamorfozării, din care nu se poate fișila. În final, autorul și, prin el, cititorul se molipsesc de la protagonist și suferă aceeași paranoia justificată, vizavi de societatea în perpetuă schimbare pe axa verticalității regressive.

Bibliografie

1. **Biedermann**, Hans, *Dicționar de simboluri*, vol. I-II, traducere din limba germană de Dana Petrache, colecția *Orizont enciclopedic*, editura *Saeculum*, București, 2002
2. **Breban**, Nicolae, *Frica*, Tracus Arte, București, 2018
3. **Chevaliere**, Jean; **Gheerbrant**, Alain, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I-III (A-D, E-O, P-Z), traducerea a fost făcută după ediția 1969 (Robert Laffont, S. A., Paris) revăzută și adăugită, apărută în colecția *Bouquins*, *Aramis*, București, [1993]
4. **Crohmălniceanu**, Ovid. S., *Contrariantul N. Breban*, în *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Cartea Românească, 1981
5. **Ștefănescu**, Alex, „Misterul” *personajelor lui Nicolae Breban*, în *Preludiu*, Cartea Românească, 1977